

บทที่ 3

การปฏิวัติ รัฐประหารกับอำนาจในการสถาปนากฎหมาย ของคณะปฏิวัติ รัฐประหารในนานาอารยประเทศ

1. การปฏิวัติ รัฐประหารในนานาอารยประเทศ

การปฏิวัติ รัฐประหารเท่าที่ศึกษาพบว่า หลายประเทศคณะปฏิวัติ รัฐประหารจะมีจุดมุ่งหมายของการปฏิวัติโดยมีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 2 กรณี คือ 1. เพื่อประกาศอิสรภาพหรือสร้างอาณานิคมใหม่ และ 2. เพื่อล้มล้าง รัฐธรรมนูญและสถาปนารัฐธรรมนูญใหม่หรือต้องการล้มล้างรูปแบบการปกครอง ระบบเดิม กรณีปฏิวัติเพื่อสร้างอาณาจักรใหม่ก็อย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกา กล่าวคือภายหลังจากการอพยพไปตั้งถิ่นฐานในแอ่งไกลอเมริกาของอังกฤษและ ฝรั่งเศส ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศอิสรภาพซึ่งได้รับการยอมรับในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 เป็นคำประกาศอิสรภาพภายหลังจากเกิดสงคราม ปฏิวัติเป็นเวลามากกว่าหกปีที่เปลี่ยนจากการปกครองระบบกษัตริย์เป็นระบบ เสรีประชาธิปไตย โดยได้ปราบปรามพวกที่จงรักภักดีกษัตริย์เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1776 และในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน โดยอังกฤษถูกบังคับให้ถอนกองทัพ ออกจากเมืองบอสตัน!

ซึ่งคำประกาศอิสรภาพของชาวอเมริกันนี้มีจุดมุ่งหมายอื่นด้วยนอกจาก ต้องการให้สาธาณชนรับรู้ถึงการแยกตัวของอาณานิคมออกจากอังกฤษ และแนว ความคิดของคำประกาศอิสรภาพนี้ได้ต้องการ ให้มวลชนมีความศรัทธาถึงความ

สำคัญของการปกครองตนเองและต่อสู้เพื่อเสรีภาพอันมีเกียรติในสังคม²

การปฏิวัติล้มล้างรัฐธรรมนูญมักจะปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ซึ่งเพื่อต้องการล้มเลิกระบบเก่า และต้องการให้มีการออกกฎหมายหรือกฎหมายใหม่ขึ้นมาเนื่องจากคณะกรรมการปฏิวัติเห็นว่าน่าจะเป็นกฎหมายที่ดีกว่าเดิม อย่างเช่นการปฏิวัติในรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 ที่มีก่อกองจลาจลและลอบสังหารผู้นำในรัสเซียโดยชาวนา จนกระทั่งถึงการปฏิวัติในสมัยของพระเจ้านิโคลัสที่ 1 ที่เป็นการจลาจลที่เรียกว่า "การปฏิวัติในเดือนธันวาคม" (the decembrist revolution)³ ซึ่งการปฏิวัติครั้งนี้มีข้อเรียกร้องก็คือ 1) ยกเลิกระบบทาสที่ดิน 2) ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามกฎหมาย 3) ปฏิรูประบบให้ความยุติธรรม และ 4) ก่อตั้งระบบการปกครองแบบรัฐสภา และต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบบกษัตริย์ ซึ่งมีสาเหตุและอิทธิพลมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศส และการที่ทหารรัสเซียเข้าไปร่วมในสงครามนโปเลียนหลังจากที่นโปเลียนพ่ายแพ้หนึ่ทหารเหล่านั้นก็เดินทางกลับสู่รัสเซียพร้อมกับนำแนวความคิดแบบเสรีนิยมจากตะวันตกเข้ามาในรัสเซียด้วย⁴ เช่นเดียวกับการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ ในปลายศตวรรษที่ 19 ก่อนที่ชาวอังกฤษจะอพยพมาอยู่ในดินแดนอังกฤษได้มีขบวนการคัดค้านใจอย่างเปิดเผยในที่ประชุมของสามัญชน (folk moots) โดยพยายามลดระบอบกษัตริย์ และต่อต้านพวกขุนนางซึ่งการปฏิวัติครั้งนี้ได้ปฏิวัติโดยพวกบารอน ซึ่งบีบบังคับให้พระมหากษัตริย์ที่ทรงคือร้อนให้ยอมรับให้เสรีภาพขั้นพื้นฐาน แมกนาคาร์ตา

²Link, Arthur Stanley American Epoch; A History of the United States since 1900. 4th ed., 3 vol. Alfred A. Knopf, 1974, p.95-99.

³เพ็ญศรี ภูมิถาวร "สาเหตุของการปฏิวัติรัสเซียในปี 1917" วารสารรวมคำแหง. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม 2523, หน้า 96-97.

⁴เรื่องเดียวกัน.,

(magnacarta)⁵ ได้กำหนดคำยินยอมและสิทธิเหล่านี้ ซึ่งนับแต่ซิมอนเดอ มงฟอร์ด (simon de montfort) จนถึงพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 1 (edward I) มีผู้กล่าวกันว่ากษัตริย์ราชวงศ์และแคสเตอร์ทรงมีส่วนในการทดลองรัฐธรรมนูญของการปกครองระบอบรัฐสภา แม้แต่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ภายใต้ราชวงศ์ทิวเดอร์ (tudor despotism) ก็เป็นแต่เพียงย่ำถึงแนวโน้มเหล่านี้ จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าเจมส์ที่ 2 ทรงใช้อัจฉริยะที่ปราศจากความรุนแรงในการปฏิบัติให้มีระบบกษัตริย์โดยได้สถาปนาพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่และเป็นยุคที่นักประวัติศาสตร์ทรงขนานนามว่า "ยุคการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ 1688" (the glorious revolution of 1688) ซึ่งมีหลักเพียงว่า ต้องไม่ละเลยความสำคัญของรัฐสภา⁶

จึงวิเคราะห์ได้ว่า ในการปฏิวัติในนานาอารยประเทศโดยเฉพาะในการปฏิวัติของอังกฤษมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากเดิมที่มีการปกครองโดยระบบกษัตริย์อันเป็นรูปแบบการปกครองลักษณะเดียวกับสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองภายใต้ระบบเสรีประชาธิปไตย และการปฏิวัติโดยพวก Barons ใน ค.ศ. 1215 ในอังกฤษนี้เองก็เป็นผลให้เกิดแมกนาคาร์ตา (magnacarta, 1215) ที่เป็นเอกสารทำนองพระบรมราชโองการที่พระเจ้าจอห์นพระมหากษัตริย์ของอังกฤษได้ทรงลงพระนาม และเอกสารนี้ได้ชื่อว่าเป็นรากเหง้าของการปกครองระบบประชาธิปไตย และวางหลักวิธีพิจารณาความของอังกฤษในเวลาต่อมาด้วย⁷ ทั้งยังถือได้ว่า magnacarta ฉบับนี้เป็นผล

⁵ สนธิ เชนานันท์ ระบบการเมืองการปกครองของอังกฤษ. พิมพ์ครั้งที่ 2 ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2529, หน้า 9.

⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 9-10.

⁷ Peter G. Richards, Mackintosh s the Government and of Britain. sixth-edition (Great Britain : Hutchinson & Co. Publishers Ltd., 1984) P.11-15 และเรื่องเดียวกัน., หน้า 1.

มาจากการปฏิบัติและได้รับการยอมรับว่า เอกสารนี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศอังกฤษอีกทั้งยังเป็นปฐมรัฐธรรมนูญของโลกอีกด้วย⁸

2. อำนาจของคณะปฏิวัติ รัฐประหารในการสถาปนารัฐธรรมนูญในนานาอารยประเทศ

การสถาปนารัฐธรรมนูญโดยคณะปฏิวัติ รัฐประหารในประเทศที่มีการปฏิวัติมักกระทำโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการล้มล้างระบบเดิมเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงให้เป็นระบบใหม่ แต่การปฏิวัติในบางครั้งจากศึกษาพบว่าอาจเป็นการปฏิวัติเพื่อสร้างอาณานิคมอย่างในสหรัฐอเมริกา หรือปฏิวัติเพื่อต้องการสถาปนาให้มีกฎหมายที่วางหลักเกณฑ์ในการปกครองประเทศหรือกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ได้ อย่างเช่นในประเทศอังกฤษที่มีการยึดโดยพวก Barons จนเป็นผลให้ได้ magnacarta ในปี ค.ศ. 1215 หรือแม้แต่การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามการปฏิวัติในอดีตกระทำเพื่อต้องการให้ได้มาซึ่งรูปแบบการปกครองหรือสิ่งที่คณะปฏิวัติมองว่าชอบและเหมาะสมกับพวกตนอย่างในการปฏิวัติในอเมริกาในปี ค.ศ. 1790 ภายหลังจากได้ประกาศอิสรภาพไปแล้วในปี 1776 พบว่า ผลสำเร็จของการปฏิวัติในอเมริกาได้เปิดโอกาสให้ประชาชนชาวอเมริกาให้กำเนิดแบบแผนตามอุดมคติทางการเมืองตามคำประกาศอิสรภาพ⁹ และชาวอเมริกาต้องการให้มีการดำเนินชีวิตภายใต้รัฐธรรมนูญที่ประสงค์จะเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งยอมรับว่า เป็นกฎหมายสูงสุดโดยเขียนไว้ว่า "ในรัฐเสรีทั้งปวงรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด" และชาวอเมริกันทุกหนทุกแห่งต่างพากันเรียกร้องและต้องการกฎหมายฉบับหนึ่ง เพื่อเป็นหลักในการดำรงชีวิต"

⁸หยุด แสงอุทัย หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. หน้า 60. และวิษณุ เครืองาม กฎหมายรัฐธรรมนูญ. สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ 2523. หน้า 70.

⁹หนังสือแปล ประวัติศาสตร์อเมริกาโดยสังเขป. แปลโดย สุภัทราวรรณพิณ. หน้า 42.

ต่อมาสภาของเกรตส์ก็ได้ผ่านมติและแนะนำให้อาณานิคมต่าง ๆ จัดตั้งรัฐบาลใหม่ อีกทั้งทุกรัฐต่างก็ได้ร่างรัฐธรรมนูญบังคับใช้ภายในรัฐของตนยกเว้นเพียงสามรัฐเท่านั้น ซึ่งบรรดารัฐธรรมนูญที่ร่างใหม่ภายใต้ความคิดที่ต้องการเสรีภาพหลังจากการปฏิวัติแล้ว ส่วนมากแสดงให้เห็นผลกระทบของแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตย ไม่มีฉบับใดเลยที่ตัดขาดจากอดีตโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เนื่องทุกฉบับถูกสร้างขึ้นจากพื้นฐานอันมั่นคงของประสบการณ์สมัยสร้างอาณานิคมจากรวมเนียมปฏิบัติของอังกฤษ และจากปรัชญาการเมืองของฝรั่งเศส แต่สิ่งที่สำคัญก็คือจากร่างรัฐธรรมนูญของรัฐเหล่านั้นนี้เองก็ทำให้การปฏิวัติอเมริกาได้รับความสำเร็จ จึงเรียกได้ว่าในสหรัฐอเมริกามีการเสนอร่างรัฐธรรมนูญให้มีแนวความคิดแบบเสรีประชาธิปไตยก่อนมีการปฏิวัติและเนื่องจากการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแบบเสรีนี้เองส่งผลให้มีการปฏิวัติสำเร็จตามแนวคิดของร่างรัฐธรรมนูญ¹⁰

เมื่อเป็นเช่นนี้บรรดารัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นใหม่ ส่วนมากแสดงให้เห็นผลกระทบของแนวความคิดที่เป็นประชาธิปไตย ไม่มีฉบับใดเลยที่ตัดขาดจากอดีตโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญทุกฉบับถูกสร้างขึ้นจากความประสงค์ประการแรกเพื่อรักษา "สิทธิต่าง ๆ อันจะโอนให้แก่ผู้อื่นมิได้" ซึ่งจากการละเมิดสิทธินี้เป็นเหตุให้อาณานิคมเดิมถูกเพิกถอนความผูกพันกับประเทศอังกฤษ และรัฐธรรมนูญของอเมริกันแต่ละฉบับซึ่งต่างก็ขึ้นต้นด้วยคำประกาศหรือบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อย่างรัฐธรรมนูญของเวอร์จิเนียซึ่งเป็นแบบอย่างของรัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ทั้งหมด เช่น หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน การสับเปลี่ยนหมุนเวียนตำแหน่งหน้าที่ เสรีภาพในการเลือกตั้ง เป็นต้น และเมื่อการปฏิวัติในอเมริกันสิ้นสุดลงแล้ว สหรัฐก็ต้องเผชิญกับปัญหาภาคตะวันตกซึ่งเป็นปัญหาเก่าที่ยังคาราคาซังอยู่ นั่นก็คือปัญหาเรื่องของ "จักรวรรดิ" ซึ่งมีความ

10 เรื่องเดียวกัน, .

ยุ่งยากมาก¹¹ แตกต่างกับในประเทศฝรั่งเศสที่มีการปฏิวัติโดยสภาแห่งชาติ ในปี ค.ศ. 1789 ที่ได้รับแรงบันดาลใจและแนวความคิดจากการประกาศอิสรภาพของอเมริกาในปี ค.ศ. 1776 และปฏิวัตินี้ก็สืบเนื่องมาจากมาจากแนวคิดของปรัชญาว่าด้วยสิทธิตามธรรมชาติโดยเฉพาะความคิดของรูสโซในหนังสือ "สัญญาประชาคม" และผลของการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 นี้เองทำให้สภาแห่งชาติลงมือจัดทำรัฐธรรมนูญ และออกคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนโดยบัญญัติไว้เป็นข้อจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญสรุปว่า "หลักการของอำนาจอธิปไตยทุกอย่าง เป็นของชาติ" ให้ทุกสังคมมีหลักสิทธิโดยกฎหมายและการแบ่งแยกอำนาจ¹² ซึ่งจากคำประกาศนี้เองนำไปสู่การบรรจุคำประกาศนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสต่อมาเกือบทุกฉบับ และศาลรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสก็รับรองว่าเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในรัฐธรรมนูญซึ่งบทกฎหมายใดจะขัดกับคำปวารานี้ไม่ได้ที่ผู้วิธานิพนธ์จะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 ข้อที่ 3

3. อำนาจของคณะปฏิวัติ รัฐประหารในการออกกฎหมายในนานาอารยประเทศ

เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีความมีอำนาจสูงสุดในฐานะรัฐาธิปัตย์ในนานาอารยประเทศของคณะปฏิวัติจะยอมรับความเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดภายหลังจากทำการปฏิวัติสำเร็จแล้วดังจะเห็นจากการยอมรับว่ารัฐธรรมนูญภายหลังการปฏิวัติของฝรั่งเศส และโดยเฉพาะการปฏิวัติในประเทศเยอรมันที่มีการออกกฎหมายในรูปพระราชบัญญัติต่าง ๆ อย่างชัดเจนภายหลังการปฏิวัติ กล่าวคือ การปฏิวัติรัฐประหารที่ประเทศเยอรมันจะมองในเชิงยอมรับตามแนวคิดทางกฎหมายภายใน

¹¹ เรื่องเดียวกัน, . หน้า 43-45 และ สมบัติ จันทรวงศ์ หนังสือแปล เดอะเฟดอรัลลิสต์เปเปอร์ เอกสารความคิดทางการเมืองอเมริกัน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2530 หน้า 2-8.

¹² จรัล ดิษฐาอภิชัย การปฏิวัติฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งแรก สำนักพิมพ์ผู้จัดการ. มิถุนายน 2537 หน้า 117-120.

ประเทศว่า การปฏิวัติครั้งแรกเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย แต่เมื่อผู้กระทำการปฏิวัติได้ทำการปฏิวัติโดยสำเร็จบริบูรณ์แล้วก็เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ฐานะรัฐาธิปัตย์ ฉะนั้นจึงอยู่ในฐานะให้กฎหมายใหม่ ยกเลิกกฎหมายเดิม โดยอาจบัญญัติกฎหมายได้ตามใจชอบ¹³ และอำนาจของรัฐใหม่อันเกิดโดยการปฏิวัติรัฐบาลจะปฏิเสธไม่ยอมรับรองหาได้ไม่ เพราะการผิดกฎหมายในการก่อการปฏิวัติหาเป็นการขัดแย้งกับอำนาจนั้นแต่อย่างใดเลย รัฐไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยปราศจากอำนาจของรัฐทันทีที่อำนาจเก่าได้ถูกขจัดให้หมดไป ทันใดนั้นอำนาจใหม่ซึ่งสามารถทำการได้สำเร็จย่อมเข้ามาแทนที่อำนาจเก่า วิถีทางแห่งการปฏิวัติได้แสดงว่าอำนาจใหม่ได้เกิดขึ้นอย่างผู้ครอบครองรัฐภายหลังที่มีอำนาจเก่าได้ถูกทำลายลงไปแล้ว และยังคงดำรงอยู่ในการคลี่คลายจัดสรรอย่างมั่นคง (คำพิพากษาเยอรมันฝ่ายอาญา เล่ม 99 หน้า 157 และคำพิพากษาเยอรมัน เล่ม 100 หน้า 27) และการกระทำซึ่งเกิดจากการปฏิวัติอันได้ชัยชนะเด็ดขาดนั้น หาเป็นการผิดกฎหมายตามความหมายของกฎหมายซึ่งก่อตั้งขึ้นใหม่ไม่¹⁴

จึงกล่าวได้ว่า การปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ ที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ได้ศึกษาวิเคราะห์จะเห็นว่า นอกเสียจากการปฏิวัติในเรื่องชนชั้น และการต่อสู้เพื่อสร้างอาณาจักรแล้วการปฏิวัติเพื่อต้องการให้มีรูปแบบการปกครองใหม่ก็

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาเยอรมัน เล่ม 99 หน้า 289 อ้างในคำหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 โดยนายหยุด แสงอุทัย ระหว่างนายทองเย็น หลีละเมียร โจทก์กับกระทรวงการคลังกับพวกจำเลย ฉบับบัญญัติยศภวา ตอน 2 หน้า 64-65. โปรดดูในภาคผนวกแนบท้ายวิทยานิพนธ์นี้

¹⁴ อ้างในบันทึกท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 โดยนายหยุด แสงอุทัย ฉบับบัญญัติยศภวา หน้า 64-65. และผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ เรื่อง "วิกฤตการณ์ทางสังคมไทย" กฎหมายไทย : จากมิติวัฒนธรรม โดย ดร. กิตติศักดิ์ ประกติ ในวันพฤหัสบดีที่ 20-22 เมษายน 2538 ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หน้า 13-15.

เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พบได้ในการปฏิบัติในนานาอารยประเทศ ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อำนาจที่คณะปฏิวัติต้องกระทำ เพื่อให้เห็นถึงผลสำเร็จของการปฏิวัติก็คือการออกประกาศที่มีจุดประสงค์ให้มี สภาพบังคับทางกฎหมายบังคับแก่นุคคลและให้ได้รับการยอมรับจากองค์กรทั่วไป โดยเฉพาะองค์กรที่ใช้อำนาจตรวจสอบในต่างประเทศ (ที่เห็นชัดอย่างเช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส) ก็ยอมรับตามทฤษฎีรัฐาธิปัตย์ของหัวหน้าคณะปฏิวัติ และยอมรับว่าประกาศของคณะปฏิวัติมีสภาพบังคับได้ เช่นเดียวกับกฎหมายที่ออก กระบวนการนิติบัญญัติ¹⁵ ส่วนปัญหาว่าประกาศของคณะปฏิวัติขัดรัฐธรรมนูญ หรือไม่ว่างไร คงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไปภายหลังจากประกาศฉบับนั้นมีผลบังคับใช้แล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹⁵จรัญ โฆษณานันท์ นิติปรัชญาของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. พ.ศ. 2537 หน้า 423-432. และดูคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 1745/2540 ประชุมใหญ่ และคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ที่ 1/2513.